مصیب‌زاده، شهناز؛ میرحسینی، زهره؛ اباذری، زهرا، حریری، نجلا (۱۳۹۸). شناسایی نقش کتابخانه‌های عمومی در راستای ارتقای امنیت اجتماعی با فراهم‌آوری منابع و خدمات از دیدگاه خبرگان. *پژوهشنامه کتابداری واطلاع‌رسانی*، ۹ (۲)، ۶۵- ۸۷.

شناسایی نقش کتابخانه‌های عمومی در راستای ارتقای امنیت اجتماعی با فراهم‌آوری منابع و خدمات از دیدگاه خبرگان

شهناز مصیب زاده[۱]، زهره میرحسینی[۲]، زهرا اباذری[۳]، نجلا حریری[۴]

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۵/۲۸ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۲/۱۵ DOI: 10.22067/riis.v9i1.74851

چکیده

مقدمه: با توجه به گسترش خشونت و جرم و جنایت در جامعه با وجود اعمال روش‌های کیفری، به نظر می‌رسد که روش‌های پیشگیرانه بیشتر از روش‌های کیفری می‌تواند بر کاهش ارتکاب جرم اثر بگذارد و به این ترتیب است که پای نهادهای اجتماعی و فرهنگی مانند کتابخانه‌های عمومی به میان می‌آید. به این منظور در این مطالعه به شناسایی نقش کتابخانه‌های عمومی در کاهش ارتکاب جرم و افزایش امنیت اجتماعی پرداخته می‌شود.

روش‌شناسی: رویکرد مورد استفاده در این نوع پژوهش کیفی است و روش مورد استفاده در آن تکنیک دلفی می‌باشد. جامعه پژوهش شامل متخصصین کتابداری و افراد شاغل در نهادهایی است که به نحوی با مبحث پیشگیری از جرم و امنیت اجتماعی در ارتباط می‌باشند. نمونه‌گیری به صورت قضاوتی یا هدف‌دار انجام شد و ۵۰ نمونه در مرحله اول مطالعه شرکت کردند. جمع‌آوری داده‌ها با استفاده از روش دلفی در دو مرحله انجام گردید. تحلیل داده‌ها توسط نرم‌افزار SPSS با محاسبه آمار توصیفی و استنباطی انجام شد.

یافته‌ها: بر اساس یافته‌های پژوهش، اعضای پانل دلفی در مجموع ۳۲ عامل را به عنوان عوامل مهم و تأثیرگذار بر امنیت اجتماعی توسط کتابخانه‌های عمومی تشخیص دادند. این عوامل به هفت دسته تقسیم شده‌اند که شامل شناسایی نیازهای آموزشی، تهیه

۱. دانشجوی دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، ایران، Shabnam_lib@yahoo.com

۲. دانشیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، ایران (نویسنده مسئول)، zmirhosseini@yahoo.com

۳. دانشیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، ایران، abazari391@yahoo.com

۴. استاد گروه علم اطلاعات و دانش شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران، ایران، nadjlahariri@gmail.com

مواد و منابع آموزشی، خدمات سیار، ترویج خواندن، غنی‌سازی اوقات فراغت، فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی، و امنیت و سرمایه اجتماعی بوده‌اند.

نتیجه‌گیری: یافته‌ها نشان‌دهنده اهمیت نقش کتابخانه‌های عمومی در کاهش جرم و جنایت و افزایش امنیت اجتماعی می‌باشد. از یافته‌های این پژوهش، که برای نخستین بار در ایران اجرا شده است، جهت برنامه‌ریزی برای کتابخانه‌های عمومی در راستای ارتقای امنیت اجتماعی می‌توان استفاده نمود.

کلیدواژه‌ها: کتابخانه‌های عمومی، سرمایه اجتماعی، امنیت اجتماعی ـ ایران

مقدمه

امنیت در شالوده‌بندی حیات آدمی نقش اساسی داشته و با تمام حوزه‌های فعال زندگی سر و کار دارد و تار و پود هستی با آن در هم تنیده است. آدمی که همیشه در جمع و با جمع قابلیت تعریف می‌یابد حراست و پایداری از اجتماعاتی را بر عهده دارد که تماس و ارتباط میان افراد را فراهم می‌کند. اجتماعاتی که به انسان هستی بخشیده و ضمن پیوند میان انسان‌ها، نیازهای آنان را برآورده می‌کند. بنابراین، تضمین امنیت اجتماعات انسانی لازم و ضروری است، چرا که حیات انسان در گرو آنهاست و اختلال در ساز و کار آنان موجبناامنی و پریشانی احوال انسان خواهد بود (نویدنیا، ۱۳۸۵).

امنیت اجتماعی یکی از مؤلفه‌های مهم امنیت ملی است که متأثر از متغیرهایی چون نبود اعتیاد، نبود جرم و جنایت و رشد بهداشت و غیره است. امنیت اجتماعی، آرامش و آسودگی خاطری است که هر جامعه موظف است برای اعضای خود ایجاد کند. امنیت و میزان آن برای تمام نظام‌های سیاسی و شهروندان صرف‌نظر از سطح توسعه اقتصادی، اجتماعی و نوع ایدئولوژی از مهمترین مسائل به شمار می‌آید.

برخی از صاحب‌نظران، امنیت اجتماعی را توانمندی جامعه برای مراقبت از خصوصیات و ویژگی‌های بنیادین خود در شرایط تغییر و تهدیدات عینی و احتمالی تعریف و برای ارتباط نزدیک میان هویت جامعه و امنیت تأکید می‌کنند. امنیت اجتماعی را می‌توان از حیث شمول و فراگیری، امنیت عمومی قلمداد کرد که حوزه‌های امنیت جمعی و گروهی را می‌تواند پوشش دهد. بی‌تردید هیچ عنصری برای پیشرفت، توسعه و تکامل یک جامعه و همچنین شکوفایی استعدادها مهم‌تر از عنصر امنیت و تأمین آرامش در جامعه نبوده و توسعه اجتماعی، خلاقیت و فعالیت ارزشمند، بدون امنیت امکان‌پذیر نخواهد بود (رسولی و صالحی، ۱۳۹۰).

پژوهشگران در بررسی میزان امنیت اجتماعی از شاخص‌های آسیب‌های اجتماعی موجود در جامعه استفاده می‌کنند. فقر، بیکاری و آسیب‌های اجتماعی چون انواع سرقت، کلاهبرداری، تجاوز باندهای سرقت

و قتل مسلحانه، کودکان و زنان خیابانی، اعتیاد، فحشا، دزدی و مهاجرت از مهمترین مصادیق و شاخص‌های امنیت اجتماعی هستند. امروزه در جامعه شاهد انواع آسیب‌های اجتماعی هستیم که روز به روز بر شدت آنها افزوده می‌شود (سلماسی، ۱۳۶۲، ۶۷۹).

همه ما می‌دانیم که پدیده جرم امروزه به یکی از مشکلات اساسی جوامع بشری تبدیل شده است. جرم نه‌تنها به قربانیان مستقیم آن صدمه وارد می‌کند بلکه سایر افراد جامعه نیز از آن متضرر می‌گردند. علاوه بر احساس ناامنی که برای سایر افراد جامعه از مشاهده وقوع جرائم حاصل می‌گردد، صدمات مستقیم‌تری نیز به آنها وارد می‌شود. برای مثال، گفته شده است که هرگاه دزدی از مغازه‌ها صورت نمی‌گرفت، کالاهای آنها چیزی تا حد پنج درصد پایین‌تر از قیمت‌های فعلی به مشتریان عرضه می‌شد. همین‌طور هرگاه شرکت‌های بیمه ملزم به پرداخت خسارات زیاد به قربانیان جرائم مالی نمی‌شدند، حق بیمه‌های دریافتی آنها از بیمه‌گزاران بسیار کمتر از آن چیزی بود که در حال حاضر دریافت می‌کنند. حتی برخی تا آنجا پیش رفته‌اند که همه هزینه‌های گزافی را که مردم برای حفاظت از اموال خود، از طرقی مثل قفل کردن درها و گاوصندوق‌ها و نصب دزدگیر و غیره متحمل می‌شوند در واقع هزینه‌های تحمیل شده از سوی مجرمان مالی به افراد جامعه دانسته‌اند. بنابراین جرم تنها بر قربانیان مستقیم آن تأثیرگذار نمی‌باشد بلکه بر کل جامعه اثرگذار است (سلماسی، ۱۳۶۲، ۱۲۰).

با توجه به نقش مثبت حضور فعال نهادهای فرهنگی و اجتماعی در گستره عمومی جوامع پیشرفته، استفاده از حداکثر پتانسیل این مراکز برای افزایش امنیت اجتماعی در کشورهای در حال توسعه نیز ضروری به نظر می‌رسد. متأسفانه به دلیل ضعف سیستم‌های آموزشی در ارائه خدمات برای همه، فقر اقتصادی، و مشکلات افزایش جمعیت، جرم و بزه در این کشورها رو به افزایش است و لازم است نهادهایی مانند کتابخانه عمومی برای پیشگیری از این مشکلات همت مضاعف بنمایند.

بیان مسئله پژوهش

جامعه ایران جامعه‌ای پر چالش و نیازمند اصلاحات اجتماعی اساسی است. آسیب‌ها و چالش‌های کنونی چند ویژگی عمده دارد از جمله اینکه چالش‌ها بسیار متنوع، فراگیر، زنجیره‌ای (پیوسته)، و ... هستند که هزینه زیادی را بر جامعه تحمیل می‌کنند و در نهایت ضد توسعه و ضد اصلاحات به شمار می‌آیند. پیامد این آسیب‌ها و چالش‌ها منجر به افزایش آسیب‌پذیری جامعه، کاهش اعتماد عمومی، هدر رفتن انرژی، هدر

رفتن زمان، هدر رفتن منابع مالی، بروز افسردگی، یاس و ناامیدی در بخش بزرگی از جامعه و حتی مهاجرت نخبگان، خروج ثروت و دانش از کشور است که جبران‌پذیر نیستند (فتاحی، ۱۳۹۶).

شناسایی و مدیریت این چالش‌ها نیازمند دسته‌بندی کلان آنهاست: چالش‌های اجتماعی، چالش‌های فرهنگی، چالش‌های آموزشی، چالش‌های اقتصادی، چالش‌های سیاسی، چالش‌های حقوقی، چالش‌های زیست محیطی و مانند آنها که همه زنجیروار به هم پیوسته‌اند و هر یک همچون دومینو موجب بروز و حرکت سایر چالش‌ها می‌شود. در عین‌حال، چالش‌های اجتماعی گستردگی و شدت بیشتری دارند و برخی از مهمترین موارد آن عبارتند از اعتیاد، طلاق، افسردگی، خودکشی، انحرافات اخلاقی، انحرافات جنسی، بیماری ایدز، عصبیت و خشونت، تبهکاری و سرقت، دروغ‌گویی و کلاهبرداری، درگیری، قتل و مانند آنها. چنانچه به دلایل و عوامل یا ریشه این معضلات توجه کنیم درمی‌یابیم که مهمترین آنها ناآگاهی، ناتوانی تفکر درست، ناتوانی تفکر منطقی و عقلانی، ناتوانی در تصمیم‌گیری درست، و در نهایت ناتوانی در بهره‌گیری از اطلاعات، دانش و خرد جمعی است. چنین معضلاتی خود ریشه در عدم آموزش جامعه در راستای شکل‌گیری تفکر منطقی، و نیز عدم مطالعه هدفمند در بخش بزرگی از جامعه ایران دارد. اکنون نتایج بسیاری از پژوهش‌ها نشان داده است که رابطه معناداری بین عدم مطالعه در میان افراد جامعه و افزایش چالش‌ها و مسائل اجتماعی وجود دارد. یعنی هرچه مردم کمتر بخوانند، کمتر می‌دانند و در نتیجه احتمال بیشتری وجود دارد که دچار خطاکاری و خلافکاری شوند (فتاحی، ۱۳۹۶).

جهل و نادانی، فقر فرهنگی بزهکار و بزه‌دیده زمینه‌ی اساسی وجود محیط ذهنی جرم است. عدم آشنایی به قوانین، عدم آشنایی به آثار حقوقی، اجتماعی و فرهنگی جرائم، عدم آشنایی به راهکارهای قانونی برای به انجام رساندن امور، عدم آشنایی به جایگاه و موقعیت اشخاص مورد رجوع برای کارگشایی امور، عدم آشنایی با محل و مکان کارگشایی امور و عدم آگاهی از مکان‌ها از حیث جرم خیز بودن یا نبودن و در طرف دیگر اطلاع شخص بزهکار از این جهل و عدم آشنایی‌ها و فقر اطلاعاتی بزه‌دیده در درون بزهکار ایجاد امنیت محیط اجتماعی و نوعی برای ارتکاب جرم می‌کند. بنابراین یکی از راه‌های پیشگیری از وقوع جرائم و ایجاد امنیت اجتماعی ضرورت نهضت اطلاع‌رسانی متناسب با هر قشر و طبقه است (سلماسی، ۱۳۶۲، ۶۷۹).

کتابخانه‌های عمومی با توجه به رسالت آموزشی که دارند که می‌توان گفت اصلی‌ترین وظیفه کتابخانه‌های عمومی به حساب می‌آید، می‌توانند در آموزش تمامی افراد جامعه بدون محدودیت در مورد افراد و همچنین از بدو تولد تا آخر عمر نقش بسزایی داشته باشند. با توجه به کارکرد مورد نظر، کتابخانه‌های

عمومی می‌توانند نقش پیشگیرانه در ارتکاب جرم و جنایت و اختلال در امنیت اجتماعی داشته باشند. نقش کتابخانه‌های عمومی در کاهش جرم و جنایت‌هایی که به دلیل نبود آگاهی اتفاق می‌افتد، غیر قابل انکار است.

انسان‌ها موجودات اجتماعی هستند که در اجتماعات با یکدیگر پیوند پیدا می‌کنند و مجموعه‌ای از ارزش‌ها و قواعد را به منظور ارتباط با یکدیگر خلق می‌کنند. این ارزش‌ها و قواعد طبیعی نیستند، بلکه باید از طریق جامعه و برای جامعه خلق شوند تا جامعه به مکانی مدنی برای زندگی تبدیل شود. هر چند که افراد، زندگی‌شان را آزادانه انتخاب می‌کنند و برخوردار از حقوق فردی هستند، لیکن تمامی این‌ها در یک متن اجتماعی شکل گرفته و معنا پیدا می‌کنند. سرمایه اجتماعی در معنای گسترده خود به عنوان مجموعه‌ای از قواعد، هنجارها، تعلقات، بده‌بستان و اعتماد محاط شده در روابط اجتماعی، ساختارهای اجتماعی و ترتیبات نهادی جامعه که افراد را قادر به تحقق اهداف فردی و اجتماعی‌شان می‌سازد، تعریف شده است (غفاری، ۱۳۹۰، ۱۵۳).

افزایش میزان سرمایه اجتماعی به خصوص در شکل بین‌گروهی آن، با افزایش کیفیت زندگی، توسعه اقتصادی، اجتماعی و سیاسی، نظام کارآمد، کنترل اجتماعی غیررسمی، رعایت هنجارها، استحکام خانواده، نظم اجتماعی پویا، امنیت اجتماعی، حمایت و بده‌بستان اجتماعی و دیگر پیامدهای مثبت همراه است. کاهش سرمایه اجتماعی نیز با بی‌نظمی و بحران‌های اجتماعی، بی‌تفاوتی مدنی، فساد سیاسی، بروز جرم و خشونت، اختلال هنجاری و اختلال در روابط اجتماعی، افول خانواده، وندالیسم اجتماعی، ناکارایی نهادی و افراط‌گرایی گروهی و جناحی و دیگر نتایج منفی همراه است (غفاری، ۱۳۹۰، ۱۸۷).

طبق تعاریف جدید سرمایه اجتماعی از جمله سازمان‌هایی که می‌توانند در ارتقای امنیت اجتماعی نقش مؤثری داشته باشند کتابخانه‌های عمومی هستند. کتابخانه‌های عمومی به دلیل اینکه با تمام اقشار جامعه از هر جنس و سن و نژاد و مذهب در ارتباط هستند و همچنین به دلیل کارکردها و وظایف خاصی که دارند، می‌توانند گستره تأثیر بیشتر نسبت به سایر نهادهای فرهنگی و کتابخانه‌ها داشته باشند. بیانیه یونسکو برای کتابخانه‌های عمومی رسالت‌های کلیدی ایجاد و تقویت عادات مطالعه، حمایت از افراد و خودآموزی، تأمین دسترسی شهروندان به اطلاعات، ترویج گفتگوی بین فرهنگی و توجه به اختلافات فرهنگی و حمایت و مشارکت در فعالیت‌ها و برنامه‌های سوادآموزی را برای کتابخانه عمومی پیش‌بینی کرده است (بیانیه یونسکو، ۱۳۷۴).

تحقیق حاضر بر آن است که رسالت و نقش کتابخانه‌های عمومی را در جهت ارتقای امنیت اجتماعی با توجه به رسالت‌های کلیدی آن مطالعه نماید. از آنجا که مطالعه و مشارکت‌های گروهی در محیط کتابخانه نقش مهمی در رشد آگاهی افراد دارد و امکان خودآموزی و توانایی حل مسأله را در افراد بالا می‌برد، می‌تواند عاملی برای ارتقای سرمایه اجتماعی و در نهایت امنیت اجتماعی تلقی گردد.

مروری بر پیشینه پژوهش

تحقیقات چندی در داخل و خارج از کشور در زمینه موضوع پژوهش انجام گرفته که به برخی از آنها اشاره می‌شود:

مارچاند (Marchand, 2010) در تحقیقی که با استفاده از ابزار مشاهده روی دانش‌آموزان مدارس در ساعات بعد از مدرسه انجام داده، به این نتیجه رسیده است که داشتن توانایی به عنوان متخصص اطلاعاتی برای فراهم‌سازی اطلاعات به نیازهای ضروری، خیلی ارزشمند است. وی گروه بحث کتاب برای نوجوانان در کتابخانه تأسیس کرد که درباره موضوعات مهم با استفاده از اصول کتاب‌درمانی بحث شد و از مشاوران و کارشناسان موضوعی برای ملاقات با بچه‌ها دعوت به عمل آمد. این برنامه Legit Lit: خواندن با هدف نامیده شد. در این پروژه با دانش‌آموزان صحبت‌های طولانی انجام گرفت و خدماتی برای مشکلاتی که افراد جوان با آن روبرو می‌شوند از قبیل قلدری، خودکشی، سوء مصرف مواد، و ... فراهم گردید. این پروژه خواندن با هدف است و در آن برای افراد جوان فرصت بحث کتاب‌ها با هم سن و سالانشان فراهم شد. این مقاله به طور خلاصه نقش کتابخانه‌های عمومی را در شهر آرلینگتون با توجه به پیشرفت اقتصادی، پیشگیری از جرم و جنایت و مداخله مؤثر، تفریح و سرگرمی، تشریک مساعی، و مشارکت جوامع تنها با مثال‌های بین سازمانی از فعالیت‌های مبتنی بر همکاری کشف می‌کند.

وینسنت (Vincent, 2012) در مقاله‌ای که با عنوان «نقش کتابخانه‌های عمومی در عدالت اجتماعی» منتشر نمود، درباره نقش‌های کتابخانه‌های عمومی بحث می‌کند و اشاره می‌کند که طیف عظیمی از وظایف مختلفی که کتابخانه‌های عمومی می‌توانند به عهده بگیرند، مبهم مانده است. در نتیجه نقش کتابخانه تنها به امانت کتاب و بازدید از کتابخانه محدود شده است. وی در مقاله خود به یکی از نقش‌های پنهان کتابخانه های عمومی که همان برقراری عدالت اجتماعی است، اشاره می‌کند و بیان می‌دارد که نقش کتابخانه‌های عمومی در تأمین اطلاعاتی که به شهروندان اجازه دهد تا تصمیمات آگاهانه‌ای بگیرند، غیر قابل انکار است.

میلر (Miller, 2014) در تحقیقی با عنوان «مطالعه تطبیقی کتابخانه‌های عمومی در ادینبورگ و کوپنهاگ و پتانسیل آنها برای ایجاد سرمایه اجتماعی»، دو کتابخانه شهر ادینبورگ در اسکاتلند و کتابخانه کوپنهاگ در دانمارک را به صورت یک مطالعه تطبیقی مقایسه کرد. روش استفاده شده برای استخراج داده‌ها، مصاحبه‌های کیفی با مدیران کتابخانه، مشاهده و مراجعه به اسناد و مدارک سازمانی بود. یافته‌ها نشان داد که کارکنان کتابخانه در ادینبورگ و کوپنهاگ فعالانه در ایجاد سرمایه اجتماعی به طرق مختلفی از قبیل تسهیل یا ساماندهی ملاقات‌ها، فراهم‌آوری یک مکان ملاقات غیررسمی، ایجاد پیوندهایی بین گروه‌ها در جامعه، ایجاد یک محیط خوشایند، و بررسی نیازهای آموزشی جامعه درگیر هستند. نتایج نشان داد که سه عامل اصلی روی توانایی کتابخانه برای ایجاد سرمایه اجتماعی تأثیر می‌گذارد؛ فضا و ساختمان کتابخانه، کارکنان کتابخانه و داوطلبان، و پیوندهایی که کتابخانه با جامعه دارد.

همچنین تحقیق دیگری توسط رانکین (Rankin, 2016) روی بعضی از چالش‌هایی که ممکن است در تهیه خدمات کتابخانه عمومی برای افراد کودک و نوجوان پیش بیاید، انجام گردید. بر اساس تحقیق وی، کتابداران مشارکت ارزشمندی را در تأمین برنامه‌هایی برای افراد جوان دارند که پیشرفت زبان، ارتباطات و مهارت‌های سواد آنان را تقویت کنند. فعالیت به همکاری واسطه‌های دیگر، کتابخانه را قادر می‌سازد که خدماتی را به طور مشخص برای جوامع محلی خودشان پیشرفت داده، ادامه دهند و کتابداران به طور موفق مشارکت‌هایی را بر اساس اهداء کتاب و مداخله به هنگام در برنامه‌های سواد انجام می‌دهند. کتابخانه نقش مهمی را در کمک به تولید سرمایه اجتماعی در سطح فردی به وسیله حمایت خانواده و فعالیت‌های مربوط به والدین دارد. یافته‌ها، در مرکز بیشترین نوآوری‌ها و برنامه‌ها هستند اما افراد زیادی ممکن است از چشم‌انداز پیچیده در خدمات کتابخانه برای جوانان آگاه نباشند.

ابراهیمی و علی‌پور نجمی (۱۳۹۲) در پژوهشی به بررسی نقش کتابخانه‌های عمومی در ایجاد و ارتقای اعتماد اجتماعی پرداختند. این پژوهش از نوع پژوهش‌های کیفی بوده و راهبرد به کار برده شده در این پژوهش، راهبرد نظریه زمینه‌ای است. یافته‌های پژوهش نشان داد که کتابخانه‌های عمومی مورد مطالعه می‌توانند از طریق ایجاد حس برابری، برقراری تعامل اجتماعی بین اعضا و کارکنان و ارائه خدمات کتابخانه‌ای بهتر به مراجعان، به عنوان ایجادکننده و ارتقادهنده اعتماد اجتماعی در جامعه ایفای نقش کنند. این امر، با استفاده از دو رویکرد نهادی و اجتماعی می‌تواند انجام شود. ولی در حال حاضر، نمود کمتری از این نقش، در کتابخانه‌های عمومی مورد مطالعه مشاهده شد. کتابخانه عمومی به عنوان یک نهاد اجتماعی

خدمت‌رسان، در صورتی که خدمات مورد انتظار افراد جامعه را فراهم کند، می‌تواند اعتماد مردم را جلب نموده، و به عنوان مرکز اجتماع محلی و محل ملاقات‌های رسمی و غیررسمی شهروندان مطرح شود.

عطایی کردیانی (۱۳۹۶) در تحقیقی، امکان‌سنجی و اولویت‌بندی خدمات قابل ارائه در کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد در جهت کاهش مشکلات زناشویی را بررسی کرده است. پژوهش از نوع کاربردی بوده که به روش پیمایشی انجام گرفته است. یافته‌های پژوهش نشان داد که از دیدگاه صاحب‌نظران و مراجعان، میان اولویت ارائه خدمات به منظور کاهش مشکلات زناشویی در ۵ مقوله خدمات آموزشی، خدمات اطلاع‌رسانی، خدمات مشاوره‌ای، خدمات مرتبط با منابع و خدمات جنبی تفاوت معناداری وجود داشت، به طوری که خدمات آموزشی در بالاترین و خدمات اطلاع‌رسانی در پایین‌ترین اولویت قرار گرفت. همچنین از دیدگاه کتابداران و کارکنان ستادی، امکان ارائه خدمات ذکر شده کمتر از حد مطلوب بود.

چنانکه از بررسی پیشینه پژوهش برمی‌آید، کتابخانه‌های عمومی از طریق ارائه خدماتی برای کودکان می‌توانند باعث ایجاد سرمایه اجتماعی، دسترسی آموزشی و تغییرات مثبت در زندگی آنها گردند؛ کتابخانه‌های عمومی با همکاری موزه‌ها و سایر سازمان‌های فرهنگی دیگر می‌توانند عدالت اجتماعی را در جامعه برقرار نمایند؛ آنها می‌توانند سرمایه اجتماعی را به عنوان ابزارهایی برای پیشگیری از ارتکاب جرم در میان کاربران کتابخانه تقویت کنند؛ همچنین کتابخانه‌های عمومی می‌توانند در پیشرفت اقتصادی، پیشگیری از جرم و مشارکت جوامع نقش داشته باشند. چرا باید نقش کتابخانه تنها به امانت دادن کتاب و بازدید از کتابخانه محدود شود (Vincent, 2012)، در حالی که با توجه به تحقیقات پیشین، کتابخانه‌های عمومی می‌توانند نقش‌های مختلفی را در جامعه به عنوان یک نهاد اجتماعی بر عهده بگیرند. بر این اساس، پژوهش حاضر تأثیر کتابخانه‌های عمومی را در مبحث امنیت اجتماعی بررسی کرده است، لذا با توجه به عدم توجه تحقیقات پیشین در این زمینه، این پژوهش با هدف شناسایی نقش کتابخانه‌های عمومی در زمینه کاهش خشونت و جرم و جنایت در جامعه و افزایش امنیت اجتماعی در سطح کشور انجام شد. در پژوهش‌های قبلی از روش‌های پژوهش پیمایشی و کیفی برای دستیابی به نتایج استفاده شده است. در پژوهش حاضر نیز به دلیل نبود تحقیق یا نظریه‌ای در زمینه شناسایی نقش کتابخانه‌های عمومی در راستای ارتقای امنیت اجتماعی به روشی نیاز بود تا بتوان این مبحث را به صورت اکتشافی مورد بررسی قرار داد. به همین دلیل این پژوهش با استفاده از رویکرد کیفی به اجرا درآمد. نتایج این تحقیق در قسمت نتیجه‌گیری با تحقیقات قبل مقایسه شده است.

روش‌شناسی

مطالعه حاضر یک مطالعه نیازسنجی با استفاده از تکنیک دلفی بود که در سال ۹۷-۹۶ در ایران انجام شد. روش دلفی[۱] به عنوان یکی از روش‌های ساخت یافته برای ایجاد وفاق[۲] در دهه ۱۹۵۰ م. به وسیله دالکی[۳] و همکارانش در شرکت راند[۴] ابداع شد (Riggs, 1983; Hsu & Sandford, 2007) تا تعدادی از تأثیرات منفی مرتبط با اثر متقابل گروه‌ها را در تصمیم‌گیری (خصوصاً پیش‌بینی‌های با مقیاس بالا) حذف کند (Riggs, 1983). در حالی که تحقیقات رایج سعی می‌کنند تا به سؤال چه هست پاسخ دهند، تکنیک دلفی سعی دارد تا به سؤال چه می‌تواند/چه باید باشد پاسخ دهد (Hsu & Sandford, 2007). روش دلفی در عمل، تعدادی از پرسشنامه‌ها و دورهای متوالی به همراه بازخوران کنترل شده‌ای است که تلاش دارد به اتفاق نظر میان یک گروه از افراد متخصص درباره یک موضوع خاص دست پیدا کند (مشایخی، فرهنگی، مؤمنی و علیدوستی، ۱۳۸۴).

محدوده جمع‌آوری اطلاعات حدود شش ماه بود. دلیل اینکه در این تحقیق از روش دلفی استفاده شده، اهمیت نظرات و دیدگاه‌های اعضای پانل در مورد نقش و وظایف کتابخانه‌ها در ارتباط با امنیت اجتماعی و همچنین بین رشته‌ای بودن مسأله و عدم توافق یا ناکامل بودن دانش می‌باشد.

جامعه پژوهش شامل متخصصین کتابداری که دارای سابقه طولانی تدریس و پژوهش در رشته مورد نظر می‌باشند و همچنین افراد شاغل در ارگان‌هایی که به نحوی با مبحث پیشگیری از جرم و امنیت اجتماعی در ارتباط می‌باشند از قبیل: معاونت اجتماعی و پیشگیری از جرم دادگستری، معاونت فرهنگی شهرداری، معاونت اجتماعی پلیس پیشگیری و معاونت اجتماعی و پیشگیری بهزیستی می‌باشند.

در تکنیک دلفی تعداد شرکت‌کنندگان معمولاً کمتر از ۵۰ و اکثراً ۱۵ تا ۲۰ نفر بوده است. هرچند در مقالات تعداد ۱۰ تا بیشتر از ۲۰۰۰ نفر را نیز گزارش نموده‌اند. اما در گروه‌های هموژن معمولاً ۱۰ تا ۱۵ نفر کافی است (احمدی، نصیریانی و اباذری، ۱۳۸۷، ۱۷۷). به نظر می‌رسد که کیفیت پانل دلفی بیشتر از تعداد اعضای پانل مهم است (Powell, 2003).

اعضای پانل دلفی برای این پژوهش به صورت نمونه‌گیری غیر احتمالی و ترکیبی از روش‌های هدف‌دار یا قضاوتی و گلوله‌برفی به تعداد ۵۰ نفر از افراد واجد شرایط برگزیده شدند که همگی وارد مرحله

۱. Delphi Method

۲. Consensus

۳. Dalkey

۴. RAND

اول دلفی شدند. ابتدا با استفاده از مرور متون و منابع موجود نقش‌ها و وظایف کتابخانه‌های عمومی در راستای افزایش امنیت در جامعه در پنج حیطه: شناسایی نیازهای آموزشی، تهیه مواد و منابع آموزشی، خدمات سیار، ترویج خواندن، غنی‌سازی اوقات فراغت، فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی، و امنیت و سرمایه اجتماعی استخراج گردید. سپس بر اساس آن پرسشنامه‌ای برای جمع‌آوری نظرات اعضای پانل در مرحله اول دلفی طراحی گردید که شامل تعدادی سؤالات بسته در هر زمینه و یک سؤال باز بود. تعیین روایی ظاهری و محتوایی پرسشنامه با استفاده از نظرات متخصصین انجام شد. برای بررسی پایایی پرسشنامه، ضریب آلفای کرونباخ (۰/۹۵۳) محاسبه شد که بیانگر پایایی پرسشنامه است. پرسشنامه در دو مرحله و در دو مقطع زمانی در اختیار خبرگان قرار گرفت. در مرحله اول ۳۷ سؤال بسته و یک سؤال باز و در مرحله دوم ۳۴ سؤال بسته برای جمع‌آوری نظرات اعضای پانل مورد استفاده قرار گرفت. همه گویه‌ها با مقیاس پنج گزینه‌ای لیکرت به صورت میزان اهمیت (بسیار زیاد ۵، زیاد ۴، متوسط ۳، کم ۲، و بسیار کم ۱) طراحی گردید تا میزان اهمیت هر یک از مؤلفه‌ها تعیین گردد. در دور دوم در مقابل هر عامل، درصد پاسخ‌های اعضای پانل در دوره اول و پاسخ هر فرد نیز به صورت جداگانه به اطلاع پاسخگویان رسید. گویه‌های دارای اهمیت نمره ۴ و بالاتر به عنوان نقش‌ها و وظایف کتابخانه‌های عمومی در جهت افزایش امنیت اجتماعی انتخاب گردید.

در مطالعات دلفی توافق به طرق مختلفی تعبیر شده است. دوفیلد[۱] توافق را مطابق با ثبات جواب بین راندها تعریف کرده است. یک تعداد از مطالعات تفسیر توافق را به طور کلی به خواننده واگذار می‌کنند (Powell, 2003).

در مقاله اسکروچی، حاجی زین‌العابدینی و نوذر (۱۳۹۱) برای تعیین اتفاق نظر میان اعضای پانل دلفی، از معیار ارائه شده از سوی فینک و همکاران استفاده شده است. بدین صورت که اگر دست کم ۵۰ درصد اعضای پانل، موافقت خود را با آن مؤلفه‌ها اعلام کرده باشند، آنها به عنوان مؤلفه‌های مورد پذیرش قرار می‌گیرند. در این پژوهش نیز مؤلفه‌هایی مورد پذیرش قرار می‌گیرند که دست کم ۵۰ درصد اعضای پانل آنها را مؤلفه‌های مهم و خیلی مهم تشخیص داده‌اند.

یافته‌ها

در ابتدای کار با استفاده از متون و منابع موجود مؤلفه‌هایی را که انتظار می‌رفت بر امنیت اجتماعی توسط کتابخانه‌های عمومی مؤثر باشد انتخاب شده و پرسشنامه‌ای بر اساس آن برای اعضای پانل طراحی

۱. Duffield

گردید و به صورت حضوری و اینترنتی در اختیار اعضای پانل قرار گرفت. برای تعیین مهمترین شاخص‌ها و مؤلفه‌ها آنهایی که از نظر اعضای پانل اهمیتی بین امتیاز ۴ (با اهمیت زیاد) و ۵ (با اهمیت بسیار زیاد) را دارا بودند انتخاب گردیدند.

مؤلفه‌های حاصل از ارسال و برگشت پرسشنامه دلفی طی دو مرحله رفت و برگشت بررسی شد و نتایج هر دو مرحله مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و در نتیجه فهرستی از مؤلفه‌های مورد توافق اعضای پانل که همان خبرگان و صاحب‌نظران بود به عنوان مؤلفه‌های تأثیرگذار در ارتقای امنیت اجتماعی توسط کتابخانه‌های عمومی ارائه گردید. شاخص‌ها و مؤلفه‌های تأثیرگذار بر امنیت اجتماعی توسط کتابخانه‌های عمومی با استفاده از آزمون فریدمن به ترتیب اهمیت در جدول شماره ۱ الی ۸ نشان داده شده است.

جدول ۱. نتایج اولویت‌بندی عوامل تأثیرگذار بر امنیت اجتماعی توسط کتابخانه‌های عمومی با استفاده از آزمون فریدمن

	تعداد	میانگین	انحراف معیار	میانگین رتبه‌ها	سطح معنی‌داری
شناسایی نیازهای آموزشی	۳۸	۴/۰۴	۰/۷۳۱	۳/۹۷	۰/۳۹
تهیه مواد و منابع آموزشی	۳۸	۴/۱۲	۰/۵۸۸	۴/۰۰	
خدمات سیار	۳۸	۳/۹۰	۰/۷۱۹	۴/۲۹	
ترویج خواندن	۳۸	۴/۰۹	۰/۵۷۸	۳/۶۷	
غنی‌سازی اوقات فراغت	۳۸	۴/۲۶	۰/۶۴۴	۴/۴۹	
فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی	۳۸	۴/۰۸	۰/۵۶۷	۳/۴۷	
امنیت و سرمایه اجتماعی	۳۸	۴/۱۴	۰/۷۲۷	۴/۱۱	

نتایج اولویت‌بندی آزمون فریدمن برای عامل‌ها در مرحله دوم، در حالت کلی نشان می‌دهد سطح معنی‌داری به دست آمده در حد ۰/۳۹ به دست آمده است. این نشان می‌دهد اولویت‌های هر یک از مؤلفه‌ها تفاوت معنی‌داری را نشان نمی‌دهد.

جدول ۲. نتایج اولویت‌بندی شاخص شناسایی نیازهای آموزشی با استفاده از آزمون فریدمن

	تعداد	میانگین	انحراف معیار	میانگین رتبه‌ها	سطح معنی‌داری
بررسی نیازهای اطلاعاتی و فرهنگی اجتماع و تلاش برای انطباق منابع کتابخانه با نیازها (مجموعه موجود و در دست سفارش)	۳۸	۴/۱۵	۰/۸۵۵	۲/۱۱	۰/۵۲
شناسایی نیازهای آموزشی افراد در خصوص منابع مربوط به انواع فرهنگ‌ها در جوامع چند فرهنگی (اقوام مختلف)	۳۸	۴/۰۵	۰/۸۰۳	۲	
بررسی نیازهای اطلاعاتی جامعه در تأمین منابع مربوط به اقلیت‌های مذهبی (مسیحی، یهودی، زرتشتی، مذاهب اهل سنت)	۳۸	۳/۹۲	۱/۰۴	۱/۸۹	

در مورد مؤلفه شناسایی نیازهای آموزشی خبرگان سه گویه جدول بالا را بااهمیت معرفی نمودند. ولی با توجه به آزمون فریدمن اولویت‌بندی گویه‌ها مورد توافق قرار نگرفت. نتایج اولویت‌بندی آزمون فریدمن برای مؤلفه شناسایی نیازهای آموزشی نشان می‌دهد سطح معنی‌داری به دست آمده بیشتر از ۰/۰۵ می‌باشد و نمی‌تواند اختلاف معنی‌داری بین گویه‌ها را از نظر اولویت نشان دهد.

جدول ۳. نتایج اولویت‌بندی شاخص تهیه مواد و منابع آموزشی با استفاده از آزمون فریدمن

	تعداد	میانگین	انحراف معیار	میانگین رتبه‌ها	سطح معنی‌داری
تهیه منابع چاپی برای کودکان به زبان مادری به منظور آموزش و علاقه به مطالعه	۳۸	۴/۰۵	۰/۸۹	۲/۹۱	۰/۶۵
تهیه کردن و در دسترس قرار دادن منابع دیداری- شنیداری برای کودکان به زبان مادری در کشورهای چندزبانه	۳۸	۴/۱۵	۰/۹۱	۳/۱۴	
فراهم‌آوری منابع مربوط به فرهنگ (تاریخ، هنر، مذهب و آداب و رسوم) مناطق مختلف به منظور حفظ هویت و ارتباط و همبستگی بین آنها	۳۸	۴/۲۱	۰/۷۷	۳/۱۴	

تهیه مجموعه مواد کتابخانه شامل ادبیات بومی و منعکس‌کننده سنت‌های شفاهی و دانش غیرمکتوب مردم	۳۸	۴/۰۵	۰/۸۰	۲/۷۹	
کمک به افراد در گذر از کودکی به بزرگسالی با دسترس‌پذیر کردن منابع مناسب (کتاب‌های شناختی/ دوران بلوغ)	۳۸	۴/۱۵	۰/۷۵	۳/۰۱	

مطابق جدول ۳ در مورد مؤلفه تهیه مواد و منابع آموزشی پنج گویه با اهمیت از دیدگاه اعضای پانل معرفی شده است. به طور مشابه در مورد گویه‌های مؤلفه تهیه مواد و منابع آموزشی نیز مشاهده می‌شود مقدار سطح معنی‌داری به دست آمده از سطح ۰/۰۵ بیشتر می‌باشد که این نشان می‌دهد اختلاف معنی‌داری در پاسخ به گویه‌های این مؤلفه در بین پاسخ‌دهندگان وجود ندارد.

جدول ٤. نتایج اولویت‌بندی شاخص خدمات سیار با استفاده از آزمون فریدمن

	تعداد	**میانگین**	**انحراف معیار**	**میانگین رتبه‌ها**	**سطح معنی‌داری**
استفاده از خدمات سیار کتابخانه‌های عمومی در جهت رساندن مواد و منابع آموزشی/ خواندنی ساده به افرادی که به نوعی به کتابخانه دسترسی ندارند (حومه شهر و روستاها)	۳۸	۴/۱۵	/۸۸۶ ۰	۱/۵۴	۰/۴۶
استفاده از خدمات سیار برای نابینایان و معلولان حرکتی و ... برای مراکز مربوطه	۳۸	۴/۰۷	۰/۹۴	۱/۴۶	

نتیجه آزمون فریدمن برای خدمات سیار نشان می‌دهد سطح معنی‌داری به دست آمده بیشتر از ۰/۰۵ می‌باشد. این نشان می‌دهد که بین اولویت‌های به دست آمده برای هر یک از گویه‌های این متغیر، تفاوت معناداری وجود ندارد.

جدول ۵. نتایج اولویت‌بندی شاخص ترویج خواندن با استفاده از آزمون فریدمن

	تعداد	میانگین	انحراف معیار	میانگین رتبه‌ها	سطح معنی‌داری
اجرای برنامه‌هایی به منظور علاقمند کردن کودکان به مطالعه از سنین اولیه	۳۸	۴/۴۲	۰/۷۵۸	۴/۸۴	۰/۰۰۲
ترغیب افراد جامعه در تلقی کتابخانه به عنوان مکان دائمی آموزش و یادگیری	۳۸	۴/۱۳	۰/۷۷۷	۴/۱۷	
همکاری با مدارس و سایر مؤسسات آموزشی به منظور آموزش مادام‌العمر	۳۸	۴/۱۳	۰/۷۷۷	۴/۱۴	
برگزاری برنامه‌های ترویج خواندن از قبیل نشست‌های کتاب‌خوانی و ... به منظور تشویق عموم مردم به مطالعه	۳۸	۴/۱۳	۰/۷۷۷	۴/۱۱	
ارتباط با سازمان زندان‌ها و کانون‌های اصلاح و تربیت برای همکاری امانت کتاب و تشویق مطالعه در این مراکز	۳۸	۴/۰۲	۱/۰۵	۳/۸۷	
ایفای نقش به عنوان دروازه اطلاعاتی به وسیله دسترس قرار دادن اطلاعات برای همه	۳۸	۴/۰۵	۰/۶۹۵	۳/۸۰	
ارتباط با سازمان نهضت سوادآموزی برای ایجاد عادت به مراجعه موفق به کتابخانه و حصول موفقیت در سوادآموزی مادام‌العمر	۳۸	۳/۷۶	۰/۹۱۳	۳/۰۷	

سطح معنی‌داری به دست آمده برای مؤلفه ترویج خواندن با گویه‌های فوق در حد زیر ۰/۰۵ محاسبه شده است. این نشان می‌دهد اختلاف معنی‌داری از نظر اولویت‌ها بین گویه‌های مربوط به این مؤلفه وجود دارد. بیشترین اولویت به گویه «اجرای برنامه‌هایی به منظور علاقمند کردن کودکان به مطالعه...» و کمترین اولویت به گویه «ارتباط با سازمان نهضت سوادآموزی برای ایجاد عادت به مراجعه موفق به کتابخانه ...» اختصاص دارد. گویه‌های مؤلفه مذکور به ترتیب اهمیت در جدول ۵ نشان داده شده است.

جدول ٦. نتایج اولویت‌بندی شاخص غنی‌سازی اوقات فراغت با استفاده از آزمون فریدمن

	تعداد	میانگین	انحراف معیار	میانگین رتبه‌ها	سطح معنی‌داری
تدارک برنامه‌هایی برای اوقات فراغت تابستان کودکان و نوجوانان به منظور پر کردن سالم اوقات فراغت آنها	۳۸	۴/۳۶	۰/۸۱	۲/۱۴	۰/۳۰
عرضه محیط برآوردنده نیازهای خاص نوجوانان برای رشد فکری، هیجانی و اجتماعی آنها (کارگاه‌های نویسندگی، مهارت‌آموزی تعمیر وسایل و ...)	۳۸	۴/۲۶	۰/۸۶	۱/۹۷	
تدارک فضایی برای افراد جامعه به قصد گردهمایی، اشتراک عقاید و معاشرت (تالار اجتماعات، اتاق‌های کنفرانس و ...)	۳۸	۴/۱۵	۰/۸۲	۱/۸۸	

مهمترین گویه‌های مربوط به مؤلفه غنی‌سازی اوقات فراغت در جدول شماره ۶ آورده شده است. با توجه به اینکه در جدول مربوط به غنی‌سازی اوقات فراغت با گویه‌های مورد نظر، سطح معنی‌داری بیشتر از ۰/۰۵ به دست آمده است، نشان‌دهنده این است که تفاوت معنی‌داری از نظر اولویت‌های هر یک از گویه‌ها وجود ندارد.

جدول ۷. نتایج اولویت‌بندی شاخص فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی با استفاده از آزمون فریدمن

	تعداد	میانگین	انحراف معیار	میانگین رتبه‌ها	سطح معنی‌داری
فراهم‌سازی خدمات برای مهاجرین و شهروندان جدید به منظور آشناسازی آنان با فرهنگ بومی	۳۸	۳/۸۹	۰/۷۹۸	۳/۰۹	۰/۱۷
ترویج و تشویق گفتگوهای بین فرهنگی و عنایت به تنوع فرهنگی	۳۸	۳/۹۷	۰/۷۵۲	۳/۱۷	
برگزاری جلسات، نمایشگاه‌ها، نشست‌ها و ... به منظور ارتقاء فرهنگی افراد جامعه	۳۸	۴/۱۵	۰/۸۲۲	۳/۶۲	
همکاری با دیگر کارگزاران و مؤسسات اجتماعی برای پشتیبانی از تمامی جنبه‌های رشد سالم و موفق جوانان	۳۸	۴/۱۰	۰/۷۶۳	۳/۵۸	

دعوت از نویسندگان، ورزشکاران و افراد سرشناس و مورد احترام محلی به منظور معرفی آنان به عنوان الگو برای نوجوانان و جوانان	۳۸	۴/۱۳	۰/۸۴۳	۳/۷۰	
فراهم‌سازی اجراهایی با ماهیت فرهنگی مانند موسیقی، اجراهای هنر و نمایشنامه	۳۸	۴/۲۳	۰/۸۱۹	۳/۸۴	

نتایج رتبه‌بندی آزمون فریدمن برای فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی نشان می‌دهد سطح معنی‌داری به دست آمده در حد بالای ۰/۰۵ به دست آمده است بنابراین اختلاف معناداری از نظر اولویت‌های گویه‌های مربوط به این متغیر وجود ندارد.

جدول ۸. نتایج اولویت‌بندی شاخص امنیت و سرمایه اجتماعی با استفاده از آزمون فریدمن

	تعداد	میانگین	انحراف معیار	میانگین رتبه‌ها	سطح معنی‌داری
برگزاری کارگاه‌های آموزشی جهت آگاه‌سازی افراد جامعه توسط کتابخانه‌های عمومی در جهت ارتقای امنیت اجتماعی (هشدارهای انتظامی)	۳۸	۴/۱۳	۰/۹۳۴	۳/۵۵	۰/۹۶
برپایی نمایشگاه‌های کتاب و سایر منابع در محل کتابخانه‌های عمومی جهت معرفی منابع موجود در زمینه امنیت اجتماعی	۳۸	۴/۱۸	۰/۸۹۶	۳/۶۴	
برگزاری برنامه‌های آموزشی- تفریحی ویژه نوجوانان و جوانان جهت پر کردن سالم اوقات فراغت و افزایش سرمایه اجتماعی	۳۸	۴/۱۵	۰/۹۴۵	۳/۵۵	
دعوت از سخنرانان و مجریان در ارتباط با موضوعات مرتبط با امنیت اجتماعی در محل کتابخانه (روان‌شناسان، جامعه‌شناسان، پلیس و ...)	۳۸	۴/۱۰	۰/۸۹۴	۳/۴۱	
همکاری با سازمان‌های دیگر در جهت برگزاری جشنواره‌های مختلف بر اساس مشترکات زبان، فرهنگ، آداب و رسوم، تاریخ، مذهب و ... در مناطق مختلف	۳۸	۴/۱۰	۰/۸۹۴	۳/۳۸	
همکاری با نهادهای آموزشی، فرهنگی جهت غنی‌سازی اوقات فراغت افراد جامعه	۳۸	۴/۱۵	۰/۸۸۶	۳/۴۶	

جدول شماره ۸، گویه‌های مؤلفه امنیت و سرمایه اجتماعی را که از نظر اعضای پانل به عنوان گویه‌های با اهمیت در جهت ارتقای امنیت اجتماعی معرفی شده‌اند را نشان می‌دهد. به دلیل اینکه مقدار سطح معنی‌داری به دست آمده برای امنیت و سرمایه اجتماعی در حد بالای ۰/۰۵ به دست آمده، اختلاف معنی‌داری بین اولویت‌ها وجود ندارد.

نتیجه‌گیری

همان‌گونه که یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد کتابخانه‌های عمومی از طریق عوامل و ابعاد متعددی می‌توانند بر میزان خشونت و جرم و جنایت در جامعه تأثیر گذاشته و باعث ارتقای امنیت اجتماعی در جامعه گردند. بنابراین تحقیق حاضر چشم‌انداز مناسبی را برای تحقق این امر فراهم نموده است که کتابخانه‌های عمومی می‌توانند در اهداف بلندمدت و کوتاه‌مدت خود به آنها توجه نمایند و زمانی این امر برای کتابخانه‌های عمومی محقق می‌شود که به تمامی عوامل متعددی که می‌تواند در این زمینه تأثیرگذار باشد توجه نمایند.

با توجه به نتایج تحقیق، اولویت‌بندی مؤلفه‌های «شناسایی نیازهای آموزشی»، «تهیه مواد و منابع آموزشی»، «خدمات سیار»، «غنی‌سازی اوقات فراغت»، «فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی»، و «امنیت و سرمایه اجتماعی» بیانگر اهمیت یکسان هر کدام از آنها می‌باشد. بنابراین کتابخانه‌های عمومی باید نگاه متعادلی به این تمامی عوامل داشته باشند.

نتایج حاصل از اولویت‌بندی گویه‌های مربوط به مؤلفه «ترویج خواندن» بیانگر آن است که این گویه‌ها از اهمیت یکسانی برخوردار نیستند. در این بین گویه «اجرای برنامه‌هایی به منظور علاقمند کردن کودکان به مطالعه» از بالاترین اولویت برخوردار بوده و سپس گویه «ترغیب افراد جامعه در تلقی کتابخانه به عنوان مکان دائمی آموزش و یادگیری» اولویت بعدی را به خود اختصاص داده است. بنابراین کتابخانه‌ها باید در برنامه‌های مربوط به «ترویج خواندن» به این دو عامل توجه بیشتری مبذول نمایند. نتایج تحقیق مارچاند (Marchand, 2010) و میلر (Miller, 2014) نیز به این دو عامل اشاره دارد و با نتایج این تحقیق در این راستا هم‌خوانی دارد.

همان‌طور که ذکر شد، گویه «اجرای برنامه‌هایی به منظور علاقمند کردن کودکان به مطالعه از سنین اولیه» از بین مؤلفه‌های مربوط به «ترویج خواندن» بالاترین اولویت را به خود اختصاص داده است. حدود ۸۴ درصد اعضای پانل این مؤلفه را به عنوان مؤلفه «با اهمیت» و «با اهمیت زیاد» تشخیص داده‌اند که می‌تواند

از طریق کتابخانه‌های عمومی بر امنیت اجتماعی تأثیر بگذارد. بنا بر نظریه فروید[۱] (پدر علم روانکاوی) که عقیده داشت شخصیت هر فرد تا سن ۵ سالگی شکل می‌گیرد، می‌توان گفت که کودکی دورانی است که می‌توان پایه‌های زندگی سالم و موفق هر فرد را پی‌ریزی نمود. اگر کتابخانه‌های عمومی در جهت برنامه‌ریزی برای علاقمند کردن کودکان به مطالعه گام بردارند، همچنان که فعالیت‌هایی نیز اخیراً از سوی نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور در این زمینه انجام گرفته است، می‌توان به آینده کودکان این مرز و بوم در جهت داشتن زندگی سالم و پربار و همچنین به داشتن جامعه‌ای سالم و عاری از خشونت و جرم و جنایت در آینده امیدوار بود.

در مورد دومین اولویت مربوط به مؤلفه‌های «ترویج خواندن» که شامل «ترغیب افراد جامعه در تلقی کتابخانه به عنوان مکان دائمی یادگیری و آموزش» می‌باشد، باید گفت که متأسفانه بسیاری از افراد جامعه بر این عقیده‌اند که آموزش تنها منحصر به سازمان آموزش و پرورش و آموزش عالی می‌باشد. در حالی که آموزش و پرورش وظیفه آموزشی خود را تا سنین خاصی برای شهروندان برنامه‌ریزی کرده است و آموزش عالی نیز روند آموزشی خود را بر روی قشر خاصی از جامعه اعمال می‌نماید، ولی کتابخانه‌های عمومی از نظر آموزشی محدودیت خاصی از نظر سن، نژاد، مذهب یا سایر موارد ندارند و وظیفه کتابخانه‌های عمومی آموزش تمام آحاد جامعه از بدو تولد تا آخر عمر می‌باشد، طوری که آموزش با کتابخانه‌های عمومی یک پروسه بی‌پایان به حساب می‌آید. به همین دلیل است که کتابخانه عمومی را دانشگاه جامعه نامیده‌اند. تنها در این صورت است که کتابخانه‌های عمومی می‌توانند در جهت پیشگیری از خشونت و جرم و جنایت در جامعه گام‌های مؤثری بردارند، همان‌طور که عقیده بر این است که اعمال تدابیر پیشگیرانه بیشتر از روش‌های واکنشی و کیفری مورد توجه و پذیرش شهروندان و همکاری آنان قرار می‌گیرد. در بیانیه کتابخانه‌های عمومی ایفلا/ یونسکو (۱۳۷۴) نیز بیان شده است که: کتابخانه عمومی که دروازه محلی به سوی دانش‌ها است، محیط اولیه برای آموزش مادام‌العمر، تصمیم‌گیری مستقل، توسعه فرهنگی افراد و گروه‌های اجتماعی را فراهم می‌آورد. وینسنت (Vincent, 2012) نیز در تحقیق خود بر این باور است که کتابخانه‌های عمومی باید با تأمین اطلاعات مورد نیاز، امکان تصمیم‌گیری درست برای شهروندان را فراهم آورند. لذا نتایج تحقیق وی با تحقیق حاضر همخوانی دارد.

---
۱. Freud

سایر عوامل مربوط به مؤلفه «ترویج خواندن» و دیگر مؤلفه‌ها هر کدام به نوبه خود می‌توانند زیر مجموعه وظایف کتابخانه‌های عمومی به افراد جامعه در جهت برآورده ساختن نیازهای اطلاعاتی، اجتماعی و فرهنگی که جزو نیازهای سطح بالای انسانی هستند، کمک نمایند.

با توجه به اینکه کتابخانه‌های عمومی وظیفه دارند به تمامی آحاد جامعه خدمت نمایند، بایستی در تأمین منابع، نیازهای آموزشی مربوط به اقلیت‌های مذهبی را نیز فراهم آورند. همچنین کتابخانه‌های عمومی باید به تنوع فرهنگی و زبانی در جوامع چندزبانه و چند فرهنگی نیز توجه نموده و در تأمین منابع، نیازهای آموزشی این قشر از جامعه را نیز مدنظر قرار دهند. تهیه منابعی به زبان مادری در جوامع چندزبانه برای کودکان می‌تواند در جذب آنها به کتابخانه و علاقمند کردن آنان به مطالعه نقش بسزایی داشته باشد. همچنین فراهم‌آوری منابع مربوط به تاریخ، فرهنگ و آداب و رسوم مناطق مختلف ضمن اینکه باعث آشنا شدن مردم مناطق مختلف با فرهنگ و آداب و رسوم همدیگر می‌گردد، همچنین باعث حفظ هویت اقوام مختلف و ارتباط و همبستگی بین آنها می‌گردد. همچنین کتابخانه‌های عمومی می‌توانند با همکاری سازمان‌های دیگر، جشنواره‌های مختلفی بر اساس مشترکات زبان، فرهنگ و آداب و رسوم در مناطق مختلف برگزار نمایند. برگزاری نشست‌ها و جلسات و کارگاه‌هایی در کتابخانه‌های عمومی با محوریت سنت‌های شفاهی و دانش غیر مکتوب مردم و دعوت از افراد سالخورده، که گنجینه‌های غنی فرهنگ، تاریخ و آداب و رسوم یک منطقه به شمار می‌آیند، می‌تواند در جذب آنان و سایر اقشار جامعه به کتابخانه مثمر ثمر باشد.

از وظایف کتابخانه‌های عمومی رساندن مواد و منابع آموزشی تحت عنوان «خدمات سیار» به افرادی است که به نوعی به کتابخانه دسترسی ندارند از قبیل افراد معلول، زندانیان، افراد حومه شهر و روستاها، افراد بستری در بیمارستان و ... . از مهمترین گروهی که کتابخانه‌های عمومی تحت عنوان خدمات سیار باید به آنان اطلاعات و خدمات ارائه نماید، زندانیان می‌باشند. در بیانیه کتابخانه‌های عمومی ایفلا/ یونسکو (۱۳۷۴) از کتابخانه‌های عمومی برای خدمت‌رسانی به زندانیان درخواست شده است. کتابخانه برای زندانیان، مکانی برای رهایی از واقعیت‌های خشن محیط زندان است و ارتقاء سطح آگاهی بزهکاران می‌تواند باعث از بین رفتن انگیزه‌های ضد اجتماعی در آنان گردد و همچنین آموزش به زندانیان، باعث به دست آوردن مهارت‌های لازم جهت ورود به اجتماع پس از آزادی خواهد شد. بنابراین کتابخانه‌های عمومی باید در جهت تجهیز و غنی‌سازی کتابخانه‌های زندان اقدامات مؤثری انجام دهند.

از وظایف دیگر کتابخانه‌های عمومی بعد از آموزش، غنی‌سازی اوقات فراغت افراد جامعه می‌باشد. غنی‌سازی اوقات فراغت به‌ویژه برای قشر نوجوان جامعه بسیار مهم می‌باشد. به دلیل اینکه با توجه به تحقیقات

انجام گرفته، فعالیت‌های اوقات فراغت در دوران نوجوانی، برای رفتارهای اوقات فراغت در دوران بزرگسالی بسیار مهم تلقی گردیده است. به همین دلیل است که در تمام نقاط دنیا، بحث پر کردن سالم اوقات فراغت کودکان و نوجوانان بعد از فراغت از مدرسه و در فصل تابستان به دغدغه‌ای جدی برای والدین تبدیل شده است. آگنیو و پترسون (Petersen & Agnew, 1989) بر این باورند که درگیر شدن در فعالیت‌های فراغتی سازمان‌یافته، پیوند با ارزش‌ها و هنجارهای متعارفی که برای کاهش تأثیرات منفی فشارهای اجتماعی به کار می‌روند، را تسهیل می‌کند و کنترل اجتماعی مثبت را ارتقا می‌بخشد. برعکس زمان زیادی که در فعالیت‌های سازمان‌نایافته و بدون نظارتی صرف می‌شود، به آشنا شدن با فرصت‌هایی می‌انجامد که در آنها نوجوانان با ارزش‌ها و هنجارهای ضداجتماعی پیوند می‌خورند. این امر می‌تواند متعاقباً به بزهکاری بینجامد (نقل از خواجه‌نوری و هاشمی‌نیا، ۱۳۸۹). کتابخانه‌های عمومی با همکاری سایر نهادهای آموزشی و فرهنگی می‌توانند برای پرسازی سالم اوقات فراغت افراد جامعه و به‌ویژه نوجوانان برنامه‌ریزی نمایند. از جمله فعالیت‌هایی که کتابخانه‌های عمومی می‌توانند در این زمینه انجام دهند تأمین منابع مربوط به نیازهای آموزشی نوجوانان، تأمین منابع در زمینه گذر سالم نوجوانان از کودکی به نوجوانی، تأمین منابع مفید در جهت آموزش به والدین در مورد نحوه برخورد صحیح با فرزندان در دوران نوجوانی و ... می‌باشد. کتابخانه‌های عمومی می‌توانند از افراد سرشناس و مورد احترام محلی از قبیل نویسندگان، ورزشکاران، هنرمندان و ... جهت حضور و گفتگو با نوجوانان و جوانان به منظور معرفی الگو برای آنان در کتابخانه استفاده نمایند. همچنان که در بعضی از کشورها طرحی به اجرا در می‌آید که در آن کاربران کتابخانه می‌توانند به جای کتاب، شخصی را که داوطلبانه به کتابخانه آمده انتخاب کنند و به داستانش گوش دهند که این طرح اصطلاحاً Human Library نامیده می‌شود (Carageragea, 2017). همچنین کتابخانه‌های عمومی می‌توانند با برگزاری اجراهای فرهنگی مانند نمایش و موسیقی در جهت جذب اقشار مختلف جامعه به کتابخانه استفاده نموده و موجبات غنی‌سازی سالم و پربار اوقات فراغت آنان را فراهم آورند.

کتابخانه‌های عمومی همچنین می‌توانند از طرق مستقیم‌تری جهت ورود به مبحث امنیت اجتماعی از قبیل برگزاری کارگاه‌های آموزشی جهت آگاه‌سازی افراد جامعه (هشدارهای انتظامی)، برپایی نمایشگاه‌های کتاب و سایر منابع جهت معرفی منابع موجود در زمینه امنیت اجتماعی، دعوت از افراد صاحب‌نظر درباره موضوعات مرتبط با امنیت اجتماعی و ... استفاده نمایند. نتایج تحقیق ابراهیمی و علی‌پور نجمی (۱۳۹۲) نیز با نتایج این تحقیق هم‌خوانی دارد و نشان می‌دهد خدمات بهتر به مراجعان سبب ارتقای اعتماد اجتماعی می‌گردد.

امروزه کتابخانه‌های عمومی باید نقش خود را از حالت ایستا و مکانی صرفاً آرام برای مطالعه، طوری که هنوز اکثریت افراد در جامعه ما تفکرشان در مورد کتابخانه‌های عمومی به این صورت می‌باشد، تغییر داده و نقش پویا و فعال‌تری را در جامعه به عهده بگیرند. همچنان که رانگاناتان[۱]، پدر علم کتابداری و اطلاع‌رسانی هندوستان، در اصل پنجم کتابداری بیان نموده که کتابخانه ارگانیسمی زنده و پویاست. کتابخانه‌های عمومی باید از آموزش رسمی و غیررسمی حمایت کنند، آموزش مادام‌العمر را برای افراد جامعه فراهم نمایند، در بحث‌های اطلاعاتی و تصمیم‌گیری در مسائل کلیدی به جامعه خود کمک کنند، شکاف بین ثروتمندان و فقرای اطلاعاتی را پر کنند، در جهت پرسازی سالم اوقات فراغت افراد جامعه اقداماتی را انجام دهند، با سایر نهادهای اجتماعی و فرهنگی در جهت ارتقای فرهنگی افراد جامعه تلاش نمایند و سایر فعالیت‌ها و اقداماتی که هر کدام به نوبه خود می‌تواند به کتابخانه‌های عمومی کمک نماید تا نقش پیشگیرانه خود را به عنوان نهادی اجتماعی و فرهنگی در زمینه ارتکاب جرم و بزه و افزایش امنیت اجتماعی به نحو مؤثر انجام دهند.

نتایج این تحقیق می‌تواند به کتابخانه‌های عمومی کمک نماید که نقش خود را به عنوان موسسه‌ای عمومی و اجتماعی و فرهنگی در جهت پیشگیری اولیه از جرم و جنایت و بالا بردن امنیت اجتماعی در جامعه بشناسند و از یافته‌های این تحقیق در جهت اولویت‌بندی و برنامه‌ریزی اقدامات لازم در راستای ارتقای امنیت اجتماعی به خصوص از جنبه آموزشی که مهمترین وظیفه کتابخانه‌های عمومی می‌باشد، استفاده نمایند.

پیشنهادهایی برای پژوهش‌های بیشتر

- ✓ پیشنهاد می‌شود تحقیقی در ارتباط با امکان‌سنجی نتایج تحقیق از نظر بودجه، امکانات و ... در کتابخانه‌های عمومی داخل کشور انجام شود. بررسی امکان‌سنجی نتایج تحقیق باعث می‌شود که کاستی‌هایی که در جهت اجرای طرح خاصی وجود دارد، برآورد شده و پیش‌بینی‌های لازم برای رفع این کاستی‌ها به عمل آید.
- ✓ پیشنهاد می‌شود تحقیقاتی در ارتباط با موضوع پژوهش در خارج از ایران انجام گرفته و نتایج و یافته‌های آنان جهت استفاده در داخل کشور بومی‌سازی گردد تا از تجربیات ایشان در جهت تسریع روند امور و جلوگیری از دوباره‌کاری استفاده گردد.

۱. Ranganathan

منابع

ابراهیمی، رحمان؛ علی‌پور نجمی، سکینه (۱۳۹۲). بررسی کیفی نقش کتابخانه‌های عمومی در ایجاد و ارتقای اعتماد اجتماعی. *پژوهش‌نامه کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۳ (۲)، ۵۱ – ۷۲. https://doi.org/10.22067/riis.v3i2.17321

احمدی، فضل اله؛ نصیریانی، خدیجه؛ اباذری، پروانه (۱۳۸۷). تکنیک دلفی: ابزاری در تحقیق. *مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی*، بهار و تابستان ۱۳۸۷، ۸ (۱)، ۱۷۵ – ۱۸۵. بازیابی شده در ۶ خرداد ۱۳۹۶ از http:// ijme.mui.ac.ir/article-1-790-fa.pdf

اسکروچی، رقیه؛ حاجی زین‌العابدینی، محسن؛ نوذر، سمانه. (۱۳۹۱). بررسی مؤلفه‌های محاسبه سنجش سرانه مطالعه و ارائه چارچوبی برای سنجش سرانه مطالعه در ایران. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۱۸ (۱)، ۶۷ – ۸۸ بازیابی شده در ۲۰ خرداد ۱۳۹۶ از http://publij.ir/article-1- 153 -fa.html

بیانیه یونسکو درباره کتابخانه‌های عمومی ۱۹۹۴. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی (پیام کتابخانه سابق)*. ترجمه زهره میرحسینی. بهار و تابستان ۱۳۷۴، (۱۶ و ۱۷)، ۱۰۷ – ۱۰۸. بازیابی شده در ۲ شهریور ۱۳۹۵، از http://ensani.ir/fa/article/225324

خواجه‌نوری، بیژن؛ هاشمی نیا، فاطمه (۱۳۸۹). رابطه اوقات فراغت و بزهکاری (نمونه مورد مطالعه: دانش-آموزان دبیرستانی شهر شیراز). *مجله علوم اجتماعی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد*، ۷ (۱)، ۳۱ – ۵۷. بازیابی شده در ۲۰ مرداد ۱۳۹۵، از https://www.sid.ir/fa/Journal/ViewPaper.aspx?id=127320

رسولی، رضا؛ صالحی، علی (۱۳۹۰). بررسی و تبیین عوامل مؤثر بر امنیت اجتماعی جوانان. *فصلنامه دانش انتظامی*، ۱۲ (۲)، ۱۶۵– ۲۰۱. بازیابی شده در ۱۰ اسفند ۱۳۹۵ از http://www.sid.ir/fa/journal/Viewpaper.aspx?id=153413

سلماسی، لیلا (ویراستار). (۱۳۶۲). *کتاب سال امنیت اجتماعی*. تهران: آشنایی.

عطایی کردیانی، زینب (۱۳۹۶). *اولویت‌بندی و امکان‌سنجی خدمات قابل ارائه در کتابخانه‌های عمومی شهر مشهد در جهت کاهش آسیب اجتماعی طلاق*. (پایان‌نامه کارشناسی ارشد). دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه فردوسی مشهد.

غفاری، غلامرضا (۱۳۹۰). *سرمایه اجتماعی و امنیت انتظامی*. تهران: جامعه‌شناسان.

فتاحی، رحمت‌الله (۱۳۹۶). پویاسازی کتابخانه‌های عمومی در راستای آگاهی‌بخشی همگانی، اصلاحات اجتماعی و کاهش آسیب‌ها. *سخن هفته لیزنا*، شماره ۳۶۷. بازیابی شده در ۲۹ آذر ۱۳۹۷، از https://www.lisna.ir/note/32093

مشایخی، علینقی؛ فرهنگی، علی‌اکبر؛ مؤمنی، منصور؛ علیدوستی، سیروس (۱۳۸۴). بررسی عوامل کلیدی مؤثر بر کاربرد فناوری اطلاعات در سازمان‌های دولتی ایران: کاربرد روش دلفی. *فصلنامه مدرس علوم انسانی*، ۹ (۳)، ۱ – ۴۲. بازیابی در ۲۰ تیر ۱۳۹۶ از http://www.sid.ir/fa/journal/viewpaper.aspx?id=41037

نویدنیا، منیژه. (۱۳۸۵). گفتمانی پیرامون امنیت اجتماعی. *فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی*، ۲(۴)، ۱-۳.

Carageragea, V. M. (2017). *Human library facilitation guide* [Web log comment]. Retrieved 2019, Feb. 27, from http:// www.erasmusplus. Ro/library/files/ghiduri connector

Hsu, C. H. & Sandford, B.A. (2007). Delphi Technique: Making sense of consensus. *Practical assessment Research & evaluation*, 12(10), Available online: http:// pareonline.net/pdf/v12n10.pdf

Marchand, M.D. (2010). The Expanding role of public libraries as an interdepartmental and interagency resource. CPM capstone paper, Available online: gato-docs.its.txstate.edu

Miller, J. (2014). A Comparative study of public libraries in Edinburgh and Copenhagen and their potential for social capital creation, published online: http:// doi.org/10.1515/libri-2014-0025.

Powell, C. (2003). The Delphi technique: myths and realities .*Journal of advanced nursing*, 41(4), 376-382, published online: http:// doi.org/ 10.1046/j.1365-2648.2003.02537.x

Rankin, C. (2016). Library services for the early years: policy, practice, and the politics of the age. *Library Trends*, 65(1), 5-181, published online: http:// doi.org/ 10.1353/lib.2016.0022

Riggs, W. E. (1983). The Delphi technique: An Experimental evaluation. *Technological forecasting and social change*, 23, 89-94, published online: https://doi.org/10.1016/0040-1625(83)90073-2

Vincent, J. (2012). The role of public libraries in social justice. *Prometheus*, 30(3), 349 – 351, published online: https://doi.org/10.1080/08109028.2012.702057